

Paweł Piotrowski

**SYTUACJA WYCHOWAWCZA
W UJĘCIU METAPEDAGOGICZNYM
ZARYS ONTOLOGII WYCHOWANIA**

RECENZENCI

Dr hab. Mariusz Cichosz, prof. UKW

Dr hab. Józef Dębowski, prof. UWM

REDAKTOR PROWADZĄCY

Szymon Gumienik

REDAKCJA TECHNICZNA

Dartekst Studio Dtp Dariusz Żulewski

KOREKTA

Sylwia Sass

PROJEKT OKŁADKI

Agata Borońska-Piotrowska

© Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek

Współpraca wydawnicza Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
i Wydawnictwa Adam Marszałek

Wszystkie prawa zastrzeżone. Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Żadna jej część nie może być reprodukowana jakimkolwiek sposobem – mechanicznie, elektronicznie, drogą fotokopii itp. – bez pisemnego zezwolenia wydawcy. Jeśli cytujesz fragmenty tej książki, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło

Toruń–Olsztyn 2019

ISBN 978-83-8180-023-5

Wydawnictwo prowadzi sprzedaż wysyłkową:
tel./fax 56 648 50 70, e-mail: marketing@marszalek.com.pl

Wydawnictwo Adam Marszałek, ul. Lubicka 44, 87-100 Toruń
tel. 56 664 22 35, 56 660 81 60,
e-mail: info@marszalek.com.pl, www.marszalek.com.pl
Drukarnia nr 2, ul. Warszawska 54, 87-148 Łysomice, tel. 56 678 34 78

SPIS TREŚCI

Wstęp	13
Część I. ONTOLOGICZNY ASPEKT WYCHOWANIA	
I. ONTOLOGIA WYCHOWANIA W KONTEKŚCIE SPORU	
REALIZMU Z IDEALIZMEM	25
1. Realizm a idealizm	25
1.1. Problem idealizmu	25
1.2. Klasyczna postać sporu realizm–idealizm i jej współczesne komplikacje	32
1.3. Epistemologiczna opozycja realizm–antyrealizm	40
2. Spór realizmu z idealizmem a podstawy pedagogiki	47
2.1. Realizm i idealizm a koncepcje edukacji	47
2.2. Krytyka idealizmu ze stanowiska pedagogiki realistycznej	51
II. RZECZYWISTOŚĆ WYCHOWAWCZA	
W PERSPEKTYWIE ONTOLOGICZNEJ	77
1. Autonomia wychowania – autonomia pedagogiki	77
1.1. Problem samodzielności pedagogiki	77
1.2. „Rozum pedagogiczny” jako racjonalność pedagogiki	83
1.3. Autonomiczny sens wychowania	93
2. Rzeczywistość wychowawcza jako „subregion bytu”	103
2.1. Ontologiczne określenia wychowania	103
2.2. Zawartość idei a dziedzina bytu	108
2.3. Ontologia wychowania jako „ontologia regionalna”	114
III. RZECZYWISTOŚĆ WYCHOWAWCZA WOBEC INNYCH	
OBSZARÓW BYTU	124
1. Rzeczywistość wychowawcza a aksjosphera	124

1.1. Preaksjologiczny horyzont poznania	125
1.2. Aprioryczne podstawy hierarchicznego porządku wartości	129
1.3. Charakter związków między subregionami bytu	135
2. Rzeczywistość wychowawcza a domena moralności	143
2.1. Kwestia konieczności wychowania a kwalifikacja moralna działań wychowawczych	143
2.2. Istotowy sens wychowania a aksjologia moralna	147
3. Rzeczywistość wychowawcza a świat życia codziennego	152
3.1. Socjalizacja jako adaptacja do „świata życia codziennego”	152
3.2. Wychowanie jako przekraczanie „świata życia codziennego”	159
4. Rzeczywistość wychowawcza a obszar działania – skuteczność i celowość jako atrybuty wychowania	168
4.1. Działanie jako składnik związku przyczynowo-skutkowego	168
4.2. Problem skuteczności działania wychowawczego	170
4.3. Problem wyznaczników skuteczności działań edukacyjnych na przykładzie kształcenia.	173
4.4. Rzeczywistość wychowawcza jako domena działania celowego ...	194

Część II. ONTOLOGICZNA PROBLEMATYKA SYTUACJI WYCHOWAWCZEJ

I. SYTUACJA JAKO KATEGORIA ONTOLOGICZNA W UJĘCIU FORMALNYM	201
1. Formalnologiczna ontologia sytuacji	201
1.1. Formalizacja teorii ontologicznych	201
1.2. Ontologiczno-semantyczna pierwotność sytuacji jako kategorii ontologicznej	209
1.3. Formalna interpretacja poglądów Ludwiga Wittgensteina w ontologii sytuacji Bogusława Wolniewicza	214
2. Logiki Fregowskie i niefregowskie a formalna teoria sytuacji	224
2.1. „Aksjomat Fregego”. Kategoria sytuacji w systemach ekstensjonalnych i intensjonalnych	224
2.2. Formalnologiczna a semantyczna teoria sytuacji: w stronę ontologii sytuacji empirycznej	242
II. KATEGORIA SYTUACJI W SEMANTYCE I JEJ ONTOLOGICZNE ROZWINIĘCIA	252
1. Pojęcie sytuacji w koncepcji Jona Barwise’a i Johna Perry’ego	254
1.1. Definicje sytuacji	254
1.2. Główne założenia teorii i semantyki sytuacji	260

1.3. Sytuacja jako kontekst wypowiedzi	268
1.4. Relacyjna teoria znaczenia i teoria informacji (rachunek „inforonów”)	275
1.5. Język neutralnych epistemicznie percepcji	281
1.6. Schematy klasyfikacji i indywidualności	287
2. Sytuacja jako wydzielona część realnego świata	296
2.1. Realizm semantyki sytuacji	296
2.2. Konsekwencje aksjologiczne obecności podmiotu	305
3. Sytuacja jako kategoria ontologiczna w semantyce Johna Lyonsa	311
3.1. Sytuacje statyczne i dynamiczne	311
3.2. Sytuacje jako byty drugiego rzędu. Naiwny realizm	312
3.3. Sytuacja wypowiedzi	317
4. Ontologiczne i teoriopoznawcze tło semantycznego ujęcia sytuacji – rekapitulacja	332
III. KATEGORIA SYTUACJI W FILOZOFII FENOMENOLOGICZNO-EGZYSTENCJALNEJ	338
1. Nieuchronność bycia w sytuacji w filozofii Jean-Paula Sartre’a	338
1.1. Sytuacja jako spłot faktyczności i możliwości	338
1.2. Sytuacja jako przekraczanie faktyczności	342
1.3. Wolność, celowość i to, co dane jako rzeczywistość	345
1.4. Odpowiedzialność „bytu-dla-siebie”	357
2. Sytuacja w teoriach innych przedstawicieli filozofii fenomenologiczno-egzystencjalnej: Karla Jaspersa, Martina Heideggera i Hermanna Schmitza	360
2.1. Nieustanne bycie w sytuacji jako sytuacja graniczna – koncepcja Karla Jaspersa	360
2.2. Sytuacja jako otwartość egzystencji – stanowisko Martina Heideggera	366
2.3. Całościowość i „znaczącość” jako podstawowe charakterystyki sytuacji w ujęciu Hermanna Schmitza	372
IV. KONCEPCJE SYTUACJI WYCHOWAWCZEJ	381
1. Różnorodność ujęć kategorii sytuacji wychowawczej	381
1.1. Niejednoznaczność pojęcia sytuacji w literaturze pedagogicznej ..	381
1.2. Koncepcja sytuacji opiekuńczej – propozycja Zdzisława Dąbrowskiego	384
1.3. Pojęcie sytuacji dydaktycznej	386
1.4. Sytuacja wychowawcza w podejściach psychologów wychowania ..	391
2. Pedagogiczne koncepcje sytuacji wychowawczej	401
2.1. Sytuacja wychowawcza w ujęciu Kazimierza Sośnickiego	401

2.2. Koncepcja sytuacji wychowawczej autorstwa Heliodora Muszyńskiego	402
2.3. Kategoria sytuacji wychowawczej w opracowaniu Władysława Cichonia	405
2.4. Stefana Kunowskiego koncepcja sytuacji wychowawczej	408
2.5. Kategoria sytuacji wychowawczej w ujęciu Krystyny Ablewicz ...	412
3. Sytuacja wychowawcza jako odmiana sytuacji – konkluzja	415
V. SZCZEGÓLNE PODMIOTOWE ASPEKTY BYCIA W SYTUACJI ...	422
1. Znaczenie podmiotowej subiektywności	422
1.1. Problem tożsamości osobowej w aspekcie ontologicznym	422
1.2. Subiektywność jako fundament osobowej tożsamości	430
2. Wola i działanie w sytuacji	437
2.1. Dialektyka znaczenia i rozumienia	437
2.2. Wola, działanie i sprawstwo	441
2.3. Wola, sprawstwo i odpowiedzialność	446
VI. NASTAWIENIE WYCHOWAWCZE	454
1. Nastawienie wychowawcze jako szczególna odmiana nastawienia poznawczego	454
1.1. Nastawienie poznawcze jako antycypujące domniemanie	455
1.2. Nastawienie naturalne a kwestia modyfikacji nastawienia poznawczego	466
2. Sytuacja jako korelat nastawienia	474
3. Nastawienie wychowawcze a „rozum pedagogiczny”	481
3.1. Koncepcja nastawienia a schematy typizacyjne definiowania sytuacji	481
3.2. Modyfikacja nastawienia naturalnego a problem „hegemonii habitusu”	486
3.3. Skąd się wzięła myśl o wychowaniu w świecie życia codziennego?	490
VII. KONSTITUTYWNE MOMENTY SYTUACJI WYCHOWAWCZEJ	501
1. Ogólne konstytutywne momenty sytuacji	501
1.1. Intencjonalny sposób istnienia sytuacji	501
1.2. Intencjonalność jako konstytutywny moment sytuacji	503
1.3. Dialektyczny związek faktyczności i możliwości	505
1.4. Transcendowanie sytuacji	505
1.5. Aksjologiczność sytuacji	506
1.6. Aktualność, „mojość” i „podmiotocentryczność” sytuacji	506
1.7. Motywowanie i wolność	507

2. Konstitutywne momenty strukturalne sytuacji wychowawczej	508
2.1. Podwójny sens intencjonalności – wola	509
2.2. Dialektyczny związek heteronomii i autonomii	511
2.3. Interpersonalny projekt	514
2.4. Projekt etyczny	517
2.5. Procesualność	520
2.6. Troska i odpowiedzialność	524
2.7. Działanie	527
2.8. Niepewność	528
Zakończenie: praktykując myślenie – myśląc praktycznie	534
Streszczenie	539
Summary	542
Bibliografia	545